

Riistantutkimuksen tiedote 197:1-15. Helsinki 3.9.2004

Metsäkanalinnut riistakolmioilla elokuussa 2004

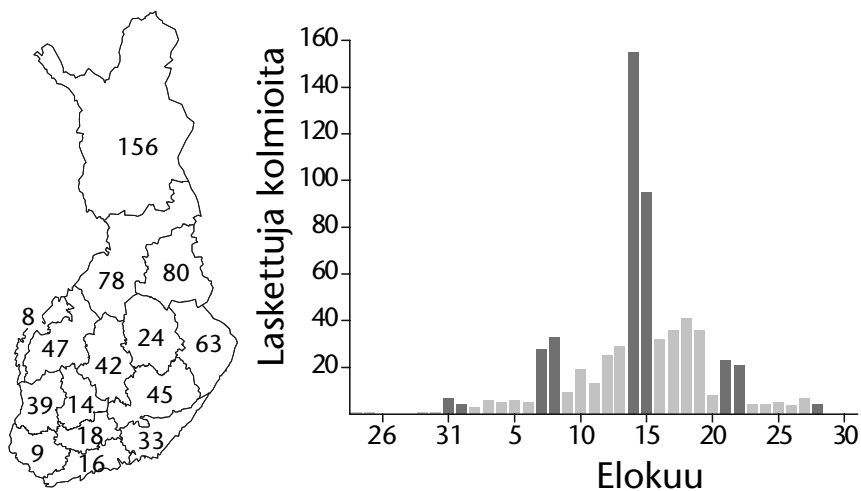
Pekka Helle ja Marcus Wikman

Metsäkanalintulaskennat tehtiin elokuussa riistakolmiolaskennoin totuttuun tapaan. Metson, teeren, pyyn ja riekon yhteistiheys kolmioalueilla oli noin 19 yksilöä metsämaan neliökilometrillä, mikä on hieman alhaisempi tiheys kuin vuosi sitten mutta sama kuin riistakolmiolaskentojen (1989-2003) keskiarvo. Metso ja pyy vähentyivät koko viime vuodesta noin 20 %, kun taas teeri- ja riekkokannat säilyivät ennallaan. Metsotiheys pieneni pääosassa Suomea, mutta Pohjanmaalla kanta elpyi hieman edellisvuotisesta. Teerikanta heikkeni tuntuvastikin Lounais- ja Länsi-Suomessa, mutta oli pääosassa Suomea edellisvuotisella tasolla. Pyytiheydet kasvoivat edellisvuodesta Hämeessä ja Keski-Suomessa, mutta vähenivät muualla, Lapissa jyrkästikin. Riekon tiheys oli edellisen vuoden tasolla pääesiintymisalueellaan Pohjois-Suomessa. Lievät kannanlaskut voidaan yhdistää moneen tekijään. Etelä- ja Keski-Suomea vaivasi sateisuus, millä on voinut olla merkityksensä kanalintujen lisääntymismenestyksessä. Myyräkannat olivat koko maassa erittäin heikot, mikä on voinut kääntää pienpetojen saalituksen kohdistumaan kanalintujen pesiin ja poikasiin. Riistantutkimuksella oli elokuun loppuun mennessä käytettävissään 672 riistakolmion havainnot. Maastoaineiston keräämiseen osallistui lähes 4400 laskijaa, ja laskennoissa havaittiin noin 7700 metsäkanalintua; laskijat havaitsivat kanalinnun keskimäärin yhden kilometrin kuljettuaan. Kesän 2004 kolmiolaskenta oli osassa maata järjestyksessä seitsemästoista ja koko maan kattavana kuudestoista.

Erikoistutkija Pekka Helle, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Tutkijantie 2 A, 90570 Oulu, puh. 0205 751410, suunnittelija Marcus Wikman, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, PL 6, 00721 Helsinki, puh. 0205 751272.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja Metsästäjien Keskusjärjestön järjestämä elokuinen riistakolmiolaskenta oli koko valtakunnan laajuisena kuudestoista ja osassa Suomea seitsemästoista. Elokuisen laskennan tekee kolmihenkinen laskijoiden rintama, jonka keskimäinen henkilö etenee kolmiolinjaa pitkin ja laitalaskijat hänen sivuillaan 20 metrin etäisyydellä. Kahdentoista kilometrin mittainen, tasasivuisen kolmion muotoinen laskentareitti on maastoon pysyvästi merkitty linja. Se pidetään samana, vaikka alue muuttuisikin esimerkiksi metsänhakkuiden vuoksi. Tätä kirjoitettaessa riistan tutkimuksella oli käytettävissään 672 kolmion laskentatulokset. Lopullinen aineisto tulee olemaan hieman tätä suurempi, mutta tulosten pääpiirteet eivät tule mainittavasti muuttumaan.

Laskettujen riistakolmioiden lukumäärä riistanhoitopiireittäin käy ilmi kuvasta 1. Pääosa laskennoista tehtiin suositelluinpana laskenta-aikana 10.-20. elokuuta, ja eniten kierrettiin kolmioita viikonloppuna 14.-15.8. Laskettujen kolmioiden lukumäärä on selvästi pienempi kuin kolmiolaskentojen alkuvuosina, mikä aleneva suuntaus on ollut nähtävissä jo useamman vuoden ajan. Pohjois-Karjalassa laskettiin kolmioita heti

Kuva 1. Laskettujen riistakolmioiden lukumäärä riistanhoitopiireittäin sekä laskentojen ajoittuminen kesällä 2004. Viikonloput on esitetty tummennettuina.

elokuun alussa, millä pyrittiin saamaan tuoreet laskentatiedot metsästyksen suunnittelun tueksi. Kokemuksia tästä kokeilusta odotetaan kiinnostuksella.

Tiedotteessa esitetään jokaiselle metsäkanalintulajille kannantiheyskartta kolmioalueilla 50 x 50 km:n yhtenäiskoordinaattiruuduittain ja kannankehitys riistakolmiolaskentojen historian aikana riistanhoitopiireittäin. Taulukoissa esitetään lisäksi riistanhoitopiireittäin kokonaistiheys, poikasten osuus, keskimääräinen poikuekoko ja muutos edellisestä vuodesta.

Riistakolmiolaskennan tuloksia on luettavissa Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen kotisivuilla osoitteessa www.rktl.fi ja myös osoitteessa www.riistaweb.riista.fi.

Metso ja pyy vähentyivät

Metso vähentyi neljänneksen koko maassa. Jyrkimmät riistanhoitopiirikohtaiset pudotukset olivat Itä-Suomessa, jopa 30-40 %. Ainoastaan lännessä, Pohjanmaalla, metsätiheys koheni hieman edellisvuodesta. Teeren kokonaistiheys oli sama kuin edellisenä vuonna. Tiheydet hieman kasvoivat keskisessä Suomessa, olivat ennallaan pääosassa maata ja laskivat tuntuvasti maan lounaisosissa. Koko maan pyytiheys oli noin viidenneksen edellisvuotista alhaisempi. Jyrkkää vähentymistä todettiin Pohjois-Suomessa, kun taas Hämeessä ja Keski-Suomessa pyytiheys jopa koheni hieman. Riekon kokonaiskanta oli edellisvuotisella tasolla. Lajin päälevinneisyysalueella Kainuussa ja Lapissa keskitiheydet olivat hieman edellisvuotista alhaisemmat, kun taas Oulun riistanhoitopiirin alueella tiheydet nousivat vähän.

Vetinen kesä 2004

Metsäkanalintujen tiheyteen ja kannanrakenteeseen vaikuttavat useat tekijät yhdessä ja erikseen. Kannanvaihtelun mekanismit tunnetaan melko hyvin, mutta toisinaan kannanmuutokset voivat olla yllätyksellisiä,

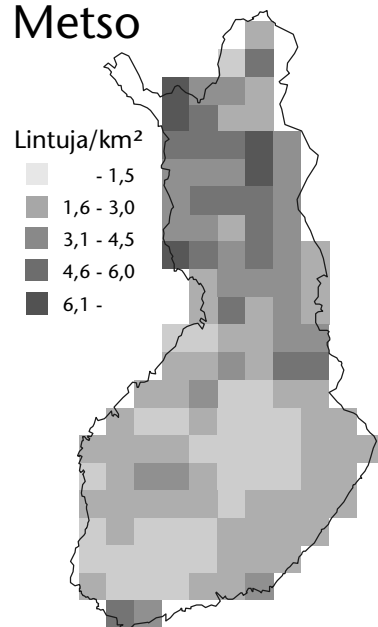
'selittämättömiä'. Lintukantaan vaikuttaa myös historia, aikaisemmat vuodet. Esimerkiksi kannan ikärakenne, jolla on merkitystä kokonaistuottavuuden kannalta, määrättyy paljolti aikaisempien vuosien tapahtumilla.

Pienpedot ovat kanalintujen pesimismenestyksen kannalta merkityksellisiä. Petojen määrän lisäksi tärkeää on myös se, mikä on pienpetojen määrä suhteessa pikkujyrsijöiden määrään. Myyräkantojen romahtaessa yleispedit, kuten kettu, siirtyvät enenevästi lintujen pesien ja poikasten saalistukseen (ns. vaihtoehtoissaalishypoteesi). Metsäntutkimuslaitoksen mukaan myyräkannat olivat keväällä niukat lähes koko maassa. Paikoitellen pienjyrsijöiden määrää luonnehdittiin harvinaisen vähäiseksi. Tämä ei ollut metsäkanalintujen kannalta hyvä seikka, ja edellytykset kohonneille pesä- ja poikuetappioille olivat valmiit.

Kevään ja kesän sääsuhteilla on oma merkityksensä kanalintujen lisääntymismenestyksessä. Kahden lämpimän kesän jälkeen saimme kokea menneenä kesänä hyvin toisenlaisen suven. Eräin paikoin Etelä-Suomessa kesäsää tiivistyi yhteen sanaan: vedenpaisumus.

Huhtikuu oli sääoloiltaan poikkeuksellisen lämmin ja vähäsateinen, mikä herätti toiveita suotuisasta kesäkaudesta. Tätä vahvisti se, että sää lämpeni vapun jälkeen nopeasti Lappia myöten. Jäämereltä tuli kuitenkin hyytävän kylmää ilmaa 11.5. lähtien. Tästä aiheutui useita pakkasöitä aivan eteläistä Suomea myöten. Lopputoukokuu oli viileä ja myös sateinen. Kesäkuu jatkui keskimääräistä viileämpänä etenkin maan etelä- ja keskiosissa. Kolea sää oli vallitseva aina juhannukseen asti. Etelä-Suomessa oli harvinaisesti peräti hallaöitä kesäkuun puolenvälin jälkeen. Kesäkuu oli erityisesti etelässä sateinen. Heinäkuu oli varsinainen sadekuukausi. Tällöin syntyi useita paikkakuntaakohtaisia sade-ennätyksiä: huippu oli Hämeessä Hausjärvellä mitattu 246 millimetrin sademäärä heinäkuussa. Lappi sai heinäkuussa nauttia lämpimistä poutailmoista, kun taas Etelä- ja Keski-Suomi tuskaili ainaisten sateiden kanssa. Kesän sääolot eivät olleet etenkään Etelä- ja Keski-Suomessa metsäkanalintujen lisääntymisen kannalta kovinkaan otolliset.

Metso

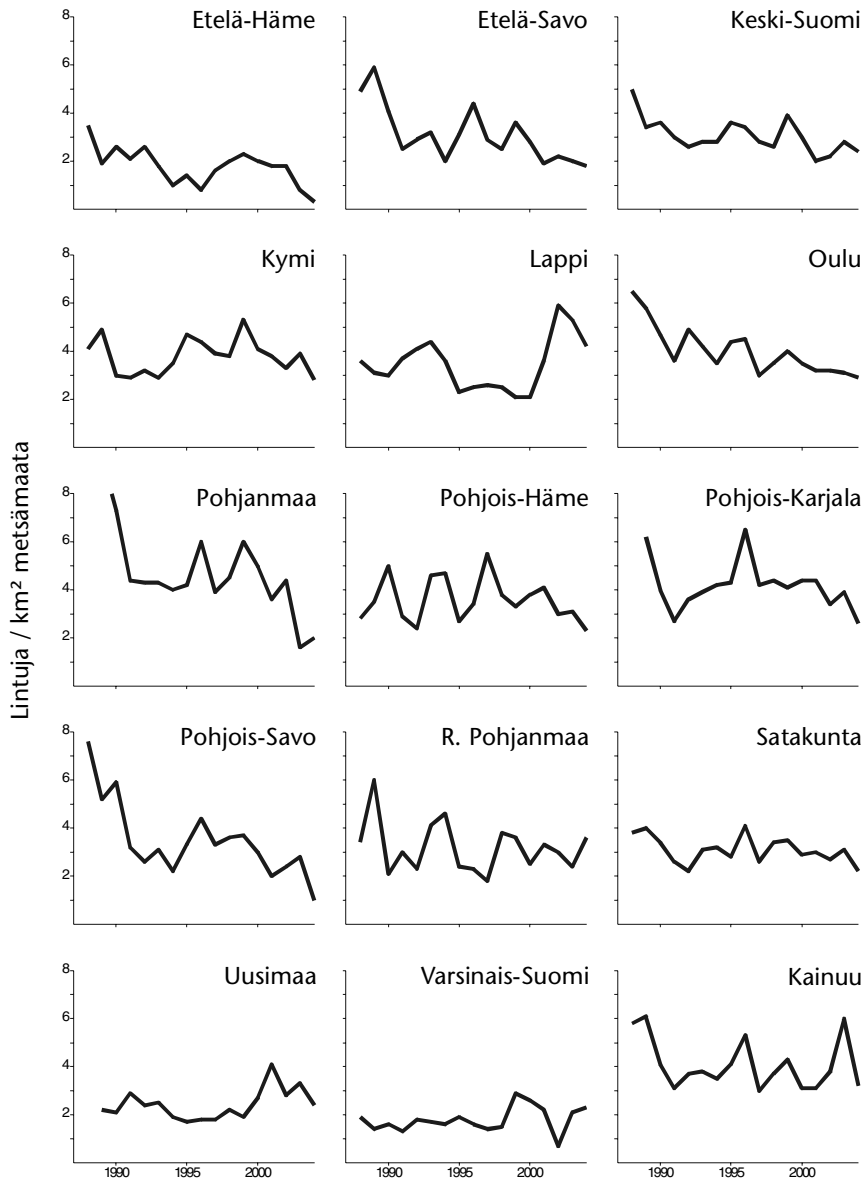

Kuva 2. Metson keskimääräinen tiheys (yksilöä/km² metsämaata) 50 x 50 km:n ruuduittain elokuussa 2004.

Metso

Korkeimmat ruutukohtaiset metsotiheydet havaittiin Kainuussa ja Lapissa (kuva 2). Korkein riistanhoitopiirikohtainen keskiarvo todettiin niin ikään Lapissa ja alhaisimmat Etelä-Hämeessä, Etelä-Savossa ja Pohjois-Savossa. Metsotiheys väheni pääosassa Suomea, mutta Pohjanmaalla kanta elpyi hieman edellisvuotisesta.

Metsokannan tuottavuuden tunnusluvut olivat keskimäärin normaalit, tosin kohtalaisin alueellisin vaihteluin. Tämä pätee yhtä lailla keskimääräiseen poikuekokoon kuin poikueellisten naaraiden osuuteen kaikista naaraista ja poikasten osuuteen kaikista havaituista yksilöistä. Myöskään säilyvyyttä kuvaavassa tunnusluvussa (elokuussa havaittujen aikuisten lintujen osuus edellisen elokuun kaikista yksilöistä) ei ollut mainittavia poikkeamia riistakolmiojakson keskimääräisistä arvoista (taulukko 1). Metson kannankehitys riistakolmiolaskennan aikana (1988-2004) osoittaa

Kuva 3. Metson keskimääräinen tiheys (lintuja/km² metsämaata) riistanhoitopiireittäin vuosina 1988-2004.

kuitenkin alavireisyyttä: tämän vuoden elokuun laskennan tiheys oli koko aikajakson alhaisin - tai lähellä sitä - Satakunnassa, Etelä-Hämeessä, Etelä-Savossa, Pohjois-Karjalassa, Pohjois-Savossa, Pohjanmaalla ja Kainuussa (kuva 3).

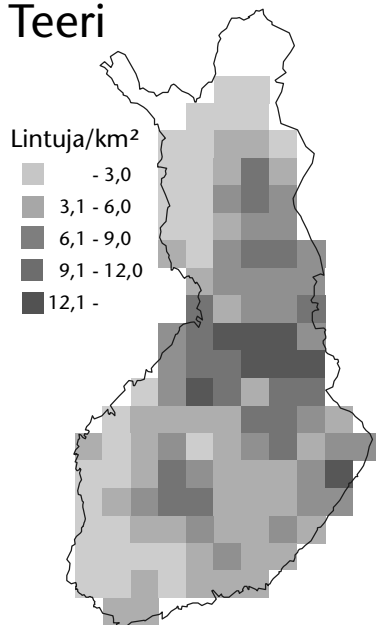
Taulukko 1. Metson tiheys, kannanmuutos edellisvuodesta, poikas-osuus sekä poikuekoko riistanhoitopiireittäin elokuussa 2004. Kannanmuutos on ilmaistu + ja -merkein (\pm muutos <10 %, + ja - muutos 10-20 %, ++ ja -- muutos >20 %).

<i>Riistanhoitopiiri</i>	<i>Tiheys yks./km²</i>	<i>Poikas- osuus (%)</i>	<i>Poikue- koko</i>
<i>Etelä-Häme</i>	0,3 --	-	-
<i>Etelä-Savo</i>	1,7 -	15	4,0
<i>Keski-Suomi</i>	2,4 -	41	2,6
<i>Kymi</i>	2,8 --	29	3,6
<i>Lappi</i>	4,2 -	36	3,2
<i>Oulu</i>	3,0 \pm	26	2,4
<i>Pohjanmaa</i>	1,9 +	21	2,2
<i>Pohjois-Häme</i>	2,1 --	45	3,0
<i>Pohjois-Karjala</i>	2,6 --	32	2,8
<i>Pohjois-Savo</i>	1,1 --	-	-
<i>Ruots. Pohjanmaa</i>	3,6 ++	25	5,0
<i>Satakunta</i>	2,2 --	25	2,5
<i>Uusimaa</i>	2,4 --	28	3,5
<i>Varsinais-Suomi</i>	3,0 ++	39	2,3
<i>Kainuu</i>	3,1 --	47	3,9
<i>Koko maa</i>	2,9 --	33	3,1

Teeri

Korkeimmat ruutukohtaiset teeritiheydet havaittiin totutusti Oulun-Kainuun alueella (kuva 4). Kolmioalueiden korkeimmat keskitiheydet, yli 12 yksilöä metsämaan neliökilometrillä, havaittiin Kainuussa; Pohjois-Hämeen riistanhoitopiirissä kirjattiin tulokseksi 10,0. Alhaisimmat teeritiheydet

Teeri

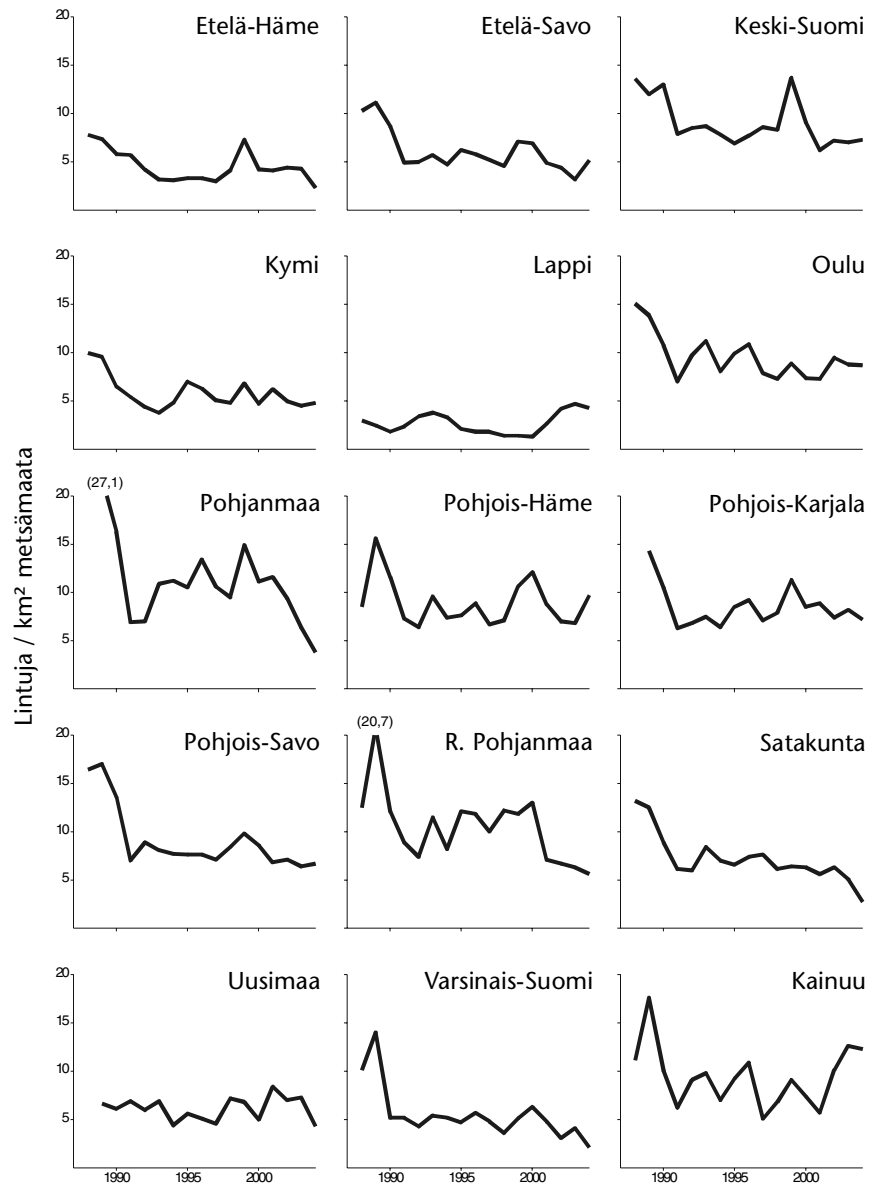

Kuva 4. Teeren keskimääräinen tiheys (yksilöä/km² metsämaata) 50 x 50 km:n ruuduittain elokuussa 2004.

havaittiin Varsinais-Suomen ja Etelä-Hämeen riistanhoitopiireissä niinkuin normaalistikin. Teerikanta heikkeni voimakkaasti Lounais- ja Länsi-Suomessa, mutta oli pääosassa Suomea edellisvuotisella tasolla.

Teeren lisääntymismenestyksessä oli suurta vaihtelua, mutta vailla selviä alueellisia piirteitä. Niin poikaslintujen osuus kaikista havaituista yksilöistä kuin yksilöiden säilyvyys talven yli olivat normaaleja (taulukko 2).

Suomen teerikanta väheni hieman edellisvuodesta. Lajin keskitiheys oli jonkin verran alhaisempi kuin riistakolmiojakson aikana keskimäärin. Riistakolmiojakson korkeimmissa tiheyksissään teeri oli ainoastaan Lapissa; jakson alhaisimmat tiheydet olivat Etelä-Hämeessä, Pohjanmaalla, Pohjois-Savossa, Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa (kuva 5).

Kuva 5. Teeren keskimääräinen tiheys (lintuja/km² metsämaata) riistanhoitopiireittäin vuosina 1988-2004. Teeren tiheydet ylittävät asteikon Pohjanmaan riistanhoitopiireissä huippuvuonna 1989. Todelliset tiheydet on annettu suluissa.

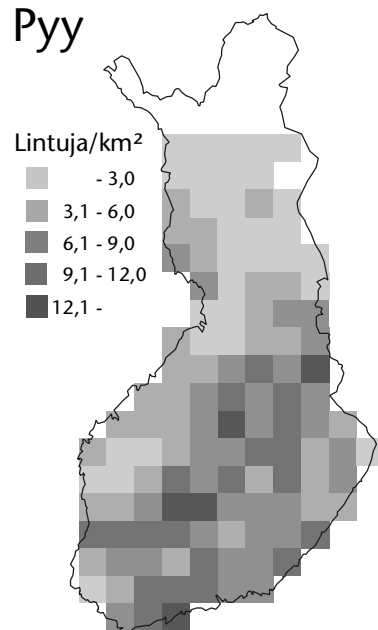
Taulukko 2. Teeren tiheys, kannanmuutos edellisvuodesta, poikasosuus sekä poikuekoko riistanhoitopiireittäin elokuussa 2004. Kannanmuutos on ilmaistu + ja - -merkein (\pm muutos <10 %, + ja - muutos 10-20 %, ++ ja -- muutos >20 %).

Riistanhoitopiiri	Tiheys yks./km ²	Poikas- osuus (%)	Poikue- koko
<i>Etelä-Häme</i>	2,3 --	39	2,8
<i>Etelä-Savo</i>	5,2 ++	37	3,7
<i>Keski-Suomi</i>	7,1 \pm	39	3,8
<i>Kymi</i>	4,5 \pm	50	3,8
<i>Lappi</i>	4,2 -	41	3,5
<i>Oulu</i>	8,8 \pm	46	3,8
<i>Pohjanmaa</i>	3,8 --	39	4,4
<i>Pohjois-Häme</i>	10,0 ++	52	3,8
<i>Pohjois-Karjala</i>	7,2 -	46	3,6
<i>Pohjois-Savo</i>	7,0 \pm	49	4,2
<i>Ruots. Pohjanmaa</i>	5,6 -	48	5,0
<i>Satakunta</i>	2,6 --	26	2,6
<i>Uusimaa</i>	4,3 --	33	3,0
<i>Varsinais-Suomi</i>	4,0 \pm	33	2,0
<i>Kainuu</i>	12,4 \pm	57	4,1
<i>Koko maa</i>	6,3 \pm	46	3,8

Pyö

Korkeimman pyötiheyden ruudut olivat Keski- ja Etelä-Suomessa (kuva 6). Pyötiheys oli yli 10 yksilöä metsämaan neliökilometrillä ainoastaan Pohjois-Hämeessä; yleensä tämä raja ylittyy useammassakin riistanhoitopiirissä. Alhaisin keskiarvo oli Lapin 2,2 yksilöä. Pohjanmaan keskiarvo, 2,4, oli epätavallisen alhainen. Maan eri osien välillä oli pyöinkin lisääntymistuloksessa tuntuvaa vaihtelua (taulukko 3).

Pyötiheys laski edellisvuodesta viidenneksen. Pyötiheydet kasvoivat edellisvuodesta Hämeessä ja Keski-Suomessa, mutta laskivat muualla,

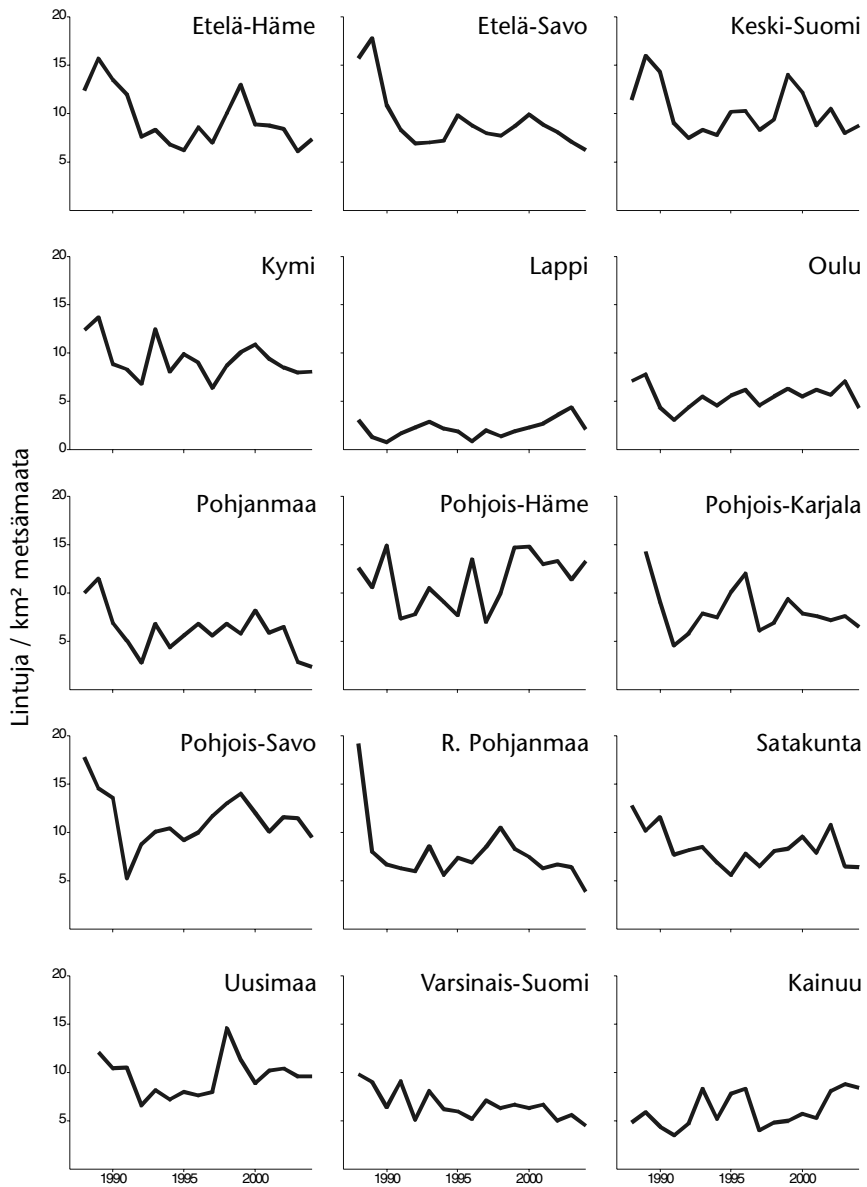

Kuva 6. Pyyntä keskimääräinen tiheys (yksilöä/km² metsämaata) 50 x 50 km:n ruuduittain elokuussa 2004.

erityisesti Lapissa, missä vähentyminen oli voimakasta (kuva 7). Vuoden 2004 keskimääräinen tiheys on suunnilleen sama kuin edellisinä kymmenenä vuotena keskimäärin. Pyyntä kannanrakenteen tunnusluvut (lisääntyvyys, säilyvyys) olivat keskimääräisiä. Kainuussa puytiheys oli riistakolmiojakson korkeimpien vuosien tuntumassa, kun taas Etelä-Savossa, Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa todettiin jakson alhaisin tiheys (kuva 7).

Riekko

Riekon korkeimman tiheyden ruudut elokuussa 2004 olivat Keski- ja Pohjois-Lapissa (kuva 8). Riekko oli edellisvuotisessa tiheydessään päälevinneisyysalueellaan Pohjois-Suomessa. Lapissa ja Kainuussa tiheydet laskivat hieman, kun taas Oulun riistanhoitopiirin alueella riekottiheys koheni lievästi (kuva 9). Riekko oli edellisvuotisessa tasossaan etelämpänäkin, alueilla, missä se on hyvin vähälukuinen.

Kuva 7. Pyyn keskimääräinen tiheys (lintuja/km² metsämaata) riistanhoitopiireittäin vuosina 1988-2004.

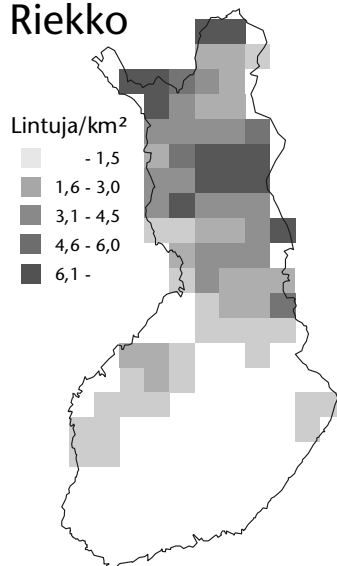
Taulukko 3. Pyyn tiheys, kannanmuutos edellisvuodesta, poikasosuus sekä poikuekoko riistanhoitopiireittäin elokuussa 2004. Kannan muutos on ilmaistu + ja - merkein (\pm muutos <10 %, + ja - muutos 10-20 %, ++ ja -- muutos >20 %).

Riistanhoitopiiri	Tiheys yks./km ²	Poikas- osuus (%)	Poikue- koko
<i>Etelä-Häme</i>	7,4 ++	29	2,4
<i>Etelä-Savo</i>	6,2 -	20	3,2
<i>Keski-Suomi</i>	8,7 \pm	39	3,2
<i>Kymi</i>	7,7 \pm	30	3,4
<i>Lappi</i>	2,2 --	41	3,3
<i>Oulu</i>	4,2 --	41	4,1
<i>Pohjanmaa</i>	2,4 -	25	2,9
<i>Pohjois-Häme</i>	12,8 +	48	3,8
<i>Pohjois-Karjala</i>	6,5 -	39	3,4
<i>Pohjois-Savo</i>	9,4 -	48	3,6
<i>Ruots. Pohjanmaa</i>	3,9 --	-	-
<i>Satakunta</i>	5,9 \pm	36	2,6
<i>Uusimaa</i>	9,6 \pm	36	3,6
<i>Varsinais-Suomi</i>	6,5 +	41	3,2
<i>Kainuu</i>	8,4 \pm	50	4,3
<i>Koko maa</i>	5,6 -	39	3,5

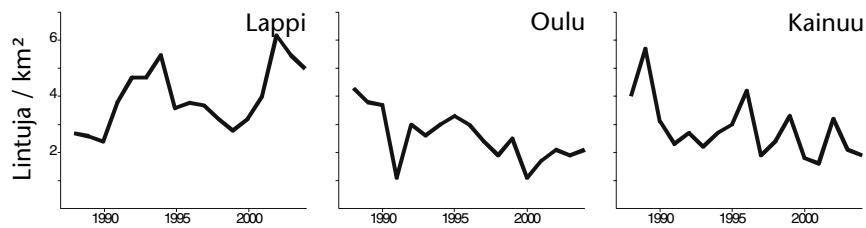
Kadonnut synkronia

Neljäkymmentä vuotta sitten aloitetut metsäkanalintujen laskennat ovat paljastaneet monia tärkeitä piirteitä. Ensimmäinen asia on kanalintutiheyksien aleneminen. Vahvasti yleistäen voidaan tiivistää, että lintutiheydet pienuivat 1960-luvulta 1980-luvun loppupuolelle, mutta sen jälkeen ne eivät ole enää alentuneet. Toinen huomattava muutos on ollut se, että aikaisemman vallalla ollut jaksoittainen tiheydenvaihtelu on suuresta osasta Suomea hävinnyt, kuten aiemmista kuvista on käynyt ilmi. Tyyppillistä oli takavuosisikymmeninä, että huonot ja hyvät kanalintuvuodet seurasivat toisiaan 6-7 vuoden välein. Pohjois-Suomessa jaksoittaisuus näyttää

Riekkö

Kuva 8. Riekkön keskimääräinen tiheys (yksilöä/km² metsämaata) 50 x 50 km:n ruuduittain elokuussa 2004.

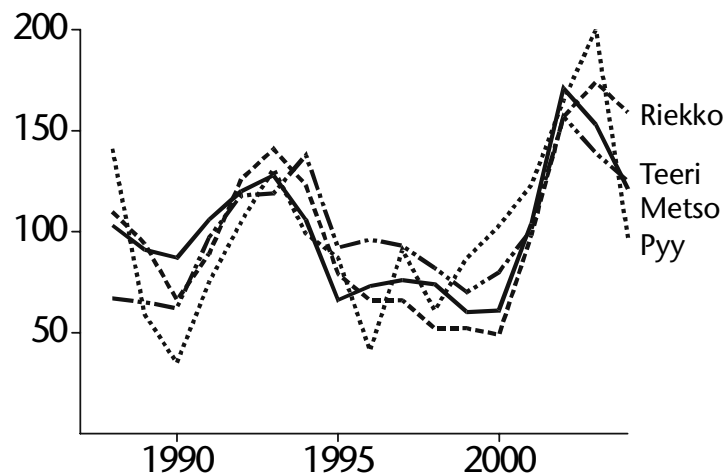

Kuva 9. Riekkön keskimääräinen tiheys (lintuja/km² metsämaata) Lapin, Oulun ja Kainuun riistanhoitopiireissä vuosina 1988-2004.

Taulukko 4. Riekkön tiheys, kannanmuutos edellisvuodesta, poikasosuus sekä poikuekoko Lapin, Oulun ja Kainuun riistanhoitopiireissä elokuussa 2004. Kannan muutos on ilmaistu + ja - -merkein (\pm muutos <10 %, + ja - muutos 10-20 %, ++ ja -- muutos >20 %).

Riistanhoitopiiri	Tiheys yks./km ²	Poikas- osuus (%)	Poikue- koko
Lappi	4,9 \pm	49	4,2
Oulu	2,1 +	57	6,0
Kainuu	2,1 \pm	53	6,3
Koko maa	1,8 \pm	51	4,6

kuitenkin edelleen olevan voimissaan: esimerkiksi Lapin kannanvaihtelut viittaavat syklisyyteen, joskin viimeinen kannanvaihteluaalto on ollut pitkä, lähes 10 vuotta (kuva 10).

Kuva 10. Metsäkanalintujen kannanvaihtelu Lapissa riistakolmiolaskentojen 1988-2004 mukaan. Eri vuosien tiheysarvot ovat suhteutettu koko kolmiojakson keskiarvoon, jolle on annettu arvo 100.

Metsästys syksyllä 2004

Metsästyspaineen tulisi teoriassa olla suhteessa paitsi lajin tiheyteen myös siihen, missä vaiheessa kannanvaihteluaalto on ollen. Koska laajoilla alueilla ei ole ollut selvää syklistä kannanvaihtelua, riistantutkimuksella ei ole edellytyksiä täsmällisten metsästys-suositusten antamiseen. Tänäkin vuonna on tyytyminen karkeampiin yleissuosituksiin. Etelä- ja Keski-Suomessa, alueilla missä kannat laskivat edellisvuodesta voimakkaasti, tulee metsästää erittäin harkitusti tai jopa pidättyä metsästyksestä. Itä- ja Pohjois-Suomessa, missä kannat olivat ennallaan tai laskivat hieman, 5-10 prosentin metsästyspaine on perusteltu suositus metsästyksen enimmäismääräksi.